

Milí a milé,

Máme za sebou Hanče a Aškenazyho, z nichž první se oficiální umělecké tvorbě 50. let docela vymykal a druhý ji co do kvality výrazně přesahoval.

Pro dokreslení představy o tehdejším umění / „umění“ (historické aspekty doby jak předpokládám znáte z hodin dějepisu, ze vzpomínek starších atp.) posílám pár ukázek (řadu z nich a další pojednal ve svých vynikajících eseji před lety zemřelý Vladimíra Macura, kterého tímto doporučuji).

KRMIČKA VEPŘŮ
(Michal Sedloň)

*Tak jak mi pusa narostla,
povím to, soudruzi, zkrátka.
Řečnit, to není starost má,
starám se o prasátka.*

*Když na dvůr k výběhu vyháním
narůžovělá hejna,
cítím, ta práce je mi vším,
je všední a přec ne obyčejná,*

*je něčím, čím řadím se hrdě k vám
a proč mohu tady říci:
Překročila jsem, soudruzi, plán,
jsem jako vy, úderníci.*

*Když měšťák cpal se vepřovou,
po mně prsk leda slinou
– nebyla mu dost fajnovou
ženská vonící dřinou,*

*když statkář cpal si do kapes,
co vydělal na praseti,
zatím co chudák dřel jak pes,
aby měl brambor pro své děti,*

*tehdy jsem nenáviděla
ta tlustá, funící těla,
ale dnes zrovna mazlím se s nimi,
s prasátky leskle růžovými,*

*opatřuji je, s láskou dbám
o jejich vzrůst a zdraví,
vždyť vím, že na stůl přijde vám
šunka i bůček, ovar z hlavy.*

*Šlichtu jim liji v koryta
s přáním, ať hezky papají,
ať je jich dost, ať dosyta
se vepřového dělník nají.*

*Soudruhu, který den co den,
překráčíš normy s celou směnou,
vidím tě, jak jsi spokojen,
utřeš svou bradu zamaštěnou*

*a řekneš mámě: No tak vida.
Zas jednou dobré pochutnání.
A naše vláda rád mi přidá.
A za tu lásku, za uznání*

*jsem tolik šťastna, soudruzi,
sotva si mohu přát víc...
...vynadejte mi za slzy,
já srdcem to umím jen říct!*

Autor výše přetištěného textu, právem zapomenutý **Michal Sedloň**, snaživě vychází vstříc požadavkům tzv. *socialistického realismu* (viz oskenované poznámky), a zároveň se proviňuje nejen na umění, ale i na svých čtenářích, “pracujícím lidu”: jednak tím, že namísto aby čtenáře-neintelektuála obohačoval a kultivoval, předkládá mu až dětinsky prostoduchou veršovánku, a navíc tím, že v ní sebe samého stylizuje do role, kterou nemá prožitu a zvnitřněnu (Sedloň, vlastním jménem Neureutter, byl vysokoškolsky vzdělaný intelektuál, novinář a satirik; řízením osudu po r. 1968 skončil jako průvodčí tramvaje a posléze invalidní důchodce). Srovnajte si prosím takový přístup s požadavkem životní pravdivosti, jak jej (pokrytecky) formuloval socialistický realismus a (upřímně) autoři typu Hanče.

Texty jako „Krmička vepřů“ nesloužily ani metafyzickému účelu, ani „lidu“ – sloužily jen politickému establišmentu, kterému pochlebovaly a který pomáhaly upevňovat.

Básník **Ivan Skála** ve sbírce ze začátku 50. let „Fronta je všude“ vytahuje starou pravdu, že „*báseň je zbraň*“, a kolega **Josef Kainar** (později „napravený“, někteří z vás určitě znají Mišíkem zhudebněnou „Stříhali dohola malého chlapečka“, na níž už není zhola nic socialistickorealistického) ji rozvádí:

*Jak voják samopal mám já verš nabitý
pravdou, a prásknu tam, kde vím, že je to třeba.
A tisíc Sartrů, Kirkegaardů, Freudů mne neukolébá.*

Jiný později prohlédnuvší, **Pavel Kohout**, také přispěl se svou troškou do mlýna:

*Chci, aby ty verše moje
jako naše družky pušky
také střílet uměly!*

Dnes taková provolání zní až komicky, ale uvědomte si, že byla psána - a masově čtena! – v době, kdy se za odlišný názor (nebo třeba jen nařčení z něho, často formou anonymního udání) žalářovalo nebo posílalo do dolů, o výjimečných popravách „prominentů“ nemluvě.

Politické ideologii byla do určité míry podrobena i erotika – opěvovaná „uvědomělost“ a „budovatelské úsilí“, soustřeďované především do továren jakožto novodobých chrámů kolektivní práce, zasahovaly i do intimní oblasti, jak ukazují dvojverší **Jana Pilaře**

*Zdravím tě, ženo v modré kombinéze,
provoněná jarním větrem a olejem...*

a **Stanislava Neumanna**

*S děvčetem, zaplaven vybuchlou něhou novou,
Internacionálu hvízdáš jako vyznání*

Málokdo z průměrných občanů republiky si tehdy uvědomoval, že socialistické budování „nového, lepšího světa“ vlastně není než variantou kapitalismu (viz tabuizovaný termín „státní kapitalismus“), který v obou formách upřednostňuje a za cestu i cíl klade hrubě hmotářský postoj k životu, kult (materiálního) pokroku a zvyšování „životní úrovně“ závislé na plundrování a znečišťování přirozené-

ho životního prostředí. Klasický, západní kapitalismus i státní kapitalismus (oficiálně „reálný socialismus“) na politickém Východě zdědil po osvícencích 18. století dětinské - ovšem nedětsky nebezpečné – představy o nezpochybnitelném právu, vlastně povinnosti člověka bez jakýchkoli omezení, ohledů a výčitek a s pomocí svých bouřlivě se rozvíjejících technologií 1) intenzivně zkoumat své životní prostředí a 2) získané poznatky intenzivně využívat k svému prospěchu. Ekologická tematika jako taková se teprve klubala, a tak z čítanky do čítanky přecházela kupříkladu říkanka **Františka Hrubína** (jinak velmi dobrého básníka křesťanské orientace) „Továrna na slunci“:

*Z komínů se kouří,
slunce oči mhouří.
Mhuř si oči, mhuř,
kdyby se z nich nekouřilo,
bylo by nám hůř.*

Jiný nadšenec pro osvícenci posvěcené, „osvícené“ tvarování přírody **Václav Čtvrtek** (pozdější taťka Rumcajse, Makové panenky, Křemílka a Vochomůrky...) v 50. letech napsal text „Písničky mladých budovatelů“, v jejímž úvodu se haleká:

*Poručíme větru, dešti,
kdy má pršet a kdy vát...*

Jako ve všem ostatním jsme tehdy i na téhle parketě papouškovali, co se předtím řeklo v Moskvě:

Nesprávná je (...) příroda. Všechno si roste nějak šejdrem: nesprávně jaksí roste. (...) Olše, osika, smrk a vrba – ať se podívám, kam se podívám, nic není, jak má být, nic není lidské...

(**Alexandr Dovženko**, jinak filmový režisér světového formátu)

Oči dědy Matvěje jen zářily: „Ve válce jsme zvítězili nad fašismem a teď zvítězíme nad přírodou!“

(česká spisovatelka a novinářka **Alena Bernášková**
– po listopadu 1989 překladatelka C.G.Junga!)

Příroda se v hlavách stalinistických ideologů spojila se zlotřilým kapitalismem: v r. 1950 byla mandelinka bramborová, zničivší úrodu, prohlášena za „amerického brouka“ a „šestinoheho velvyslance Wall Streetu“ a ve vládním svolání byl zlotřilý kapitalismus ujišťován, že

Náš pracující lid odmítne s odporem a hnusem tento zločinný pokus o zničení úrody a přibije jej před celým kulturním světem na pranýř. Postará se, aby úplně ztroskotal, a odpoví na něj velkým a hromadným bojem proti mandelince, zločinně k nám dopravované, a odhalí pravou tvář imperialistů a válečných štváčů, a jejich zrudných agentů.

Lidé honili po poli mandelinky a málokoho z nich napadlo / málokdo z nich si troufl zaobírat se myšlenkami, které o několik desetiletí dřív vyjádřil třeba zlobivý anglický básník a prozaik **David Herbert Lawrence**. Ten už se tehdy zasazoval o svět bez kapitalismů a socialismů – svět, který tu paradoxně kdysi dávno po tisíciletí existoval a který bychom mohli nazvat komunistickým, kdyby si ten pojem nevzali do huby (odkud jej pak ošklivě páchnoucí zvraceli) ideologové moderní doby.

D. H. Lawrence

Začněte revoluci!

Začněte revoluci, někdo!
Ne abyste se dostali k penězům,
ale abyste se jich navěky zbavili.

Začněte revoluci, někdo!
Ne abyste zavedli vládu proletariátu,
ale abyste zrušili proletariát navěky
a nastal svět lidí.

Zabte peníze

Zabte peníze, vymažte je ze života
Je to zvrácený pud, pokoutné myšl
jež rozkládá mozek, krev, kosti, ka
duši.

Rozhodněte se,
že společnost je třeba ustavit na o
principech,
než platí dnes.

Musíme mít odvahu k vzájemné dí
Musíme mít skromnost k prostému
A každý musí mít dům, potravu a
zadarmo jako pták.

Co je zač?

Co je zač?

– Člověk, co jiného.

Ano, ale co dělá?

– Žije a je člověk.

Ale tak! Musí přece pracovat. Musí mít nějaké
zaměstnání.

– Proč?

Protože očividně nepatří k zahálčivé třídě!

– Nevím. Často zahálí. A dělá opravdu krásné
židle.

Teď jste se chytil. Je to umělecký truhlář.

– Ne, ne!

Tak tedy tesař a truhlář.

– Vůbec ne.

Vždyť jste to říkal.

– Co jsem říkal?

Že dělá židle a je truhlář a tesař.

– Řekl jsem, že dělá židle, a neřekl jsem, že je tesař.

Tak dobrá, je prostě amatér.

– Možná. Řekla byste, že drozd je profesionální
flétnista, nebo prostě amatér?

Řekla bych, že je to prostě pták.

– A já říkám, že on je prostě člověk.

Nechme toho. Vy jste vždycky samá vytáčka.

Zač bojovat?

Nejsem si jist, že bych za svůj život vždycky
Život nemusí mít tak velikou cenu.

Nejsem si jist, že bych za svou ženu vždycky
Žena nemusí mít tak velikou cenu.

Ani za své děti, za vlast, za bližní.
Leda bych shledal, že mají pro mne
tak velikou cenu.

Jediná věc, za kterou všichni bojují,
jsou peníze. Pochybuji, že bych se za ty svoje
moc krve za ně zrovna neprolévám.

Je ale něco, zač se zuby nehty biju celý čas.
Je to ta trocha vnitřního míru, kdy zajedno
bývám sám se sebou.

A musím říci, často prohrávám.

Klíčové místo ve světonázoru, očkovaném občanům pod dozorem establišmentu už odmala, zastával obraz Vůdce. (Pojem „kult osobnosti“ se dnes používá nejčastěji v souvislosti se Stalinem, případně Gottwaldem; to, co označuje, má ale dlouhou historii od mýtických počátků přes egyptské faraony- syny Slunce a francouzské Ludvíky.)

V jedné próze **Rudolfa Kalčíka** (jinak autora sice propagandistického, ale dobře napsaného a ještě lépe zfilmovaného „Krále Šumavy“) říká pohraničník svému psovi:

*Můj tichý soudruhu, ty bratře čtvernohý... nás tady v duchu soudruh
Gottwald objímá.*

Jiří S. Kupka ví své o Gottwaldových nadlidských schopnostech, když líčí jeho setkání s dělníky (oč mu ovšem jde především, je předvést blízkost Vůdce jeho lidu):

*„Soudružku Zemanovou znám z obrázku,“ překvapil ji Klement Gottwald,
když mu ji chtěl předseda krajského výboru představit. „Soudruha
Havlíčka již také.“*

„Já jsem Tvrzník Ondřej,“ řekl děda.

„Nejstarší kovář v Praze,“ dodal Klement Gottwald.

„Všechno ví,“ blesklo Vítovi hlavou.

Zpověď **Otty Ježka** (alespoň nefalšovaného dělníka):

Gottwaldův úsměv

*Když jsme si v dílně pověsili
Gottwaldův obraz nad svůj stůl,
jako by utajené síly,
věřte si nebo nevěřte,
se v každém náhle probudily*

*Jak usmívá se ten náš milý,
v hukotu naší továrny!
Až někdy myslíváte chvíli,
věřte si nebo nevěřte,
že jeho oči promluvily.*

*Gottwaldův úsměv prohlížíme
před šestou ráno každý den,
a než si plány přezkoušíme,
věřte si nebo nevěřte,
tím úsměvem se potěšíme.*

*Gottwaldův úsměv vyrovnaný
nám v dílně svítí nad stolem.
Chválíte naše smělé plány?
Věřte si nebo nevěřte,
ty všechny budou překonány!*

Gottwaldovo charisma proniklo i do ukolébavek (rozumějme básní stylizovaných jako ukolébavky). V jedné od **Stanislava Neumanna** se brouká:

*Spi, slunko mé... Na Hradě za řekou do noci okno svítí.
To soudruh Gottwald nad tvým spánkem bdí.*

V jiné, spáchané **Pavlem Kohoutem**:

*Jdi, můj malý, klidně spát, soudruh Gottwald má tě rád,
a když on tvůj spánek chrání, nemáš se tu čeho bát.*

A co teprve tatíček Stalin, ocelový „otec národů“, „velký otec“, „klenba světa“, „pevný bod ve vesmíru“, „život“ (!)... **Marie Lašková** ho oslovuje jakoby na kolenou:

*Staline, jsi slunce, voda, vším, čím se žije,
dokud na této planetě jsou lidé.*

Vám, dnešním mladochům, kteří už mají (většinou bez valné vlastní zásluhy) nakročeno ven z otrockého myšlení, může dělat potíž pochopit, jak mohly celé národy „držet hubu a krok“ pod ukazovákem totality. Zde jedna odpověď, jistě nezanedbatelná:

*Nikita Chruščov na jakési sešlosti po XX. sjezdu KSSS (Komunistické strany Sovětského svazu) vykládal o zločinech svého bývalého šéfa Stalina.
„Jak je možné, že jste k tomu mlčeli?“ ozval se dotaz.
Chruščov se podíval do sálu a zařval: „Kdo to řek?“
Rozhostilo se hrobové ticho.
„Tak takhle to bylo možné,“ pravil Chruščov.*

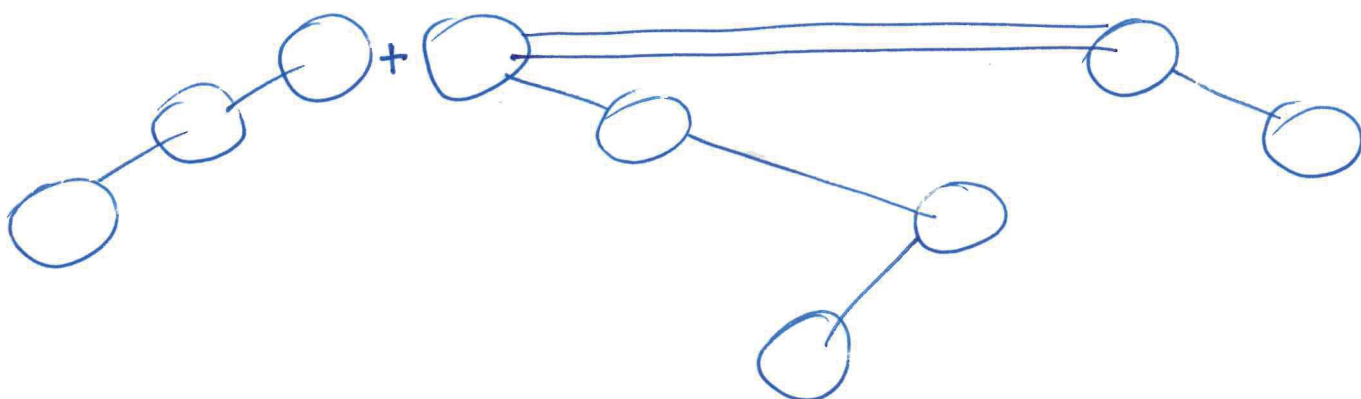
I VY SE TEĎ NA PÁR OKAMŽIKŮ OCTNETE V PRACKÁCH TOTALITNÍ MAŠINÉRIE !

1) **Do 1. máje** (kdy jindy než ve Svátek práce) mi pošlete (individuálně nebo kolektivně) písemně vypracovanou úlohu:

Vymyslete **diktát** testující pravopisné jevy (i/y, s/z, mě/mně apod., interpunkci ve větě či souvětí... - vyberte si nebo kombinujte) v rozsahu **min. 2 řádků tisku nebo 3 řádků rukopisu**.

Ambiciózní kolaboranti/-ntky mohou zkusit text mající charakter učebnicového cvičení z 50. let, tj. cvičení podřízeného propagandě Strany.

2) **Do května 17.** pošlete zadané větné schéma doplněné konkrétními slovy tak, aby výsledná věta byla česká, jazykově správná a srozumitelná; všechny větné členy určete.

3) **Do téhož data** určete (slovem nebo číslicí) slovní druhy ve výše citovaném textu **Marie Laškové**.

Ještě třeba dodat, aby výš načrtnutý obraz 50. let nebyl příliš zjednodušený: všichni známe pravidlo o výjimkách z pravidla, a tak i v té době se občas objevilo něco dobrého, ba mimořádného. Dokonce i ve státem tak bedlivě střežené oblasti, jakou byl film. Nedávno jste viděli „Tři přání“; to se psal rok 1958, poměry se už pomalu uvolňovaly (viz i Aškenazy a další). Ale takové „**Staré pověsti české**“, loutkový spektakl PLZEŇÁKA Trnky, byly na světě už roku 1952... (Otázka: Může vůbec odmaturovat Čech, který nedejbože neviděl tenhle monumentální památník českého kumštu světové úrovně, a nebyl z něho paf? Odpověď: Může, ale...) Anebo jen o rok mladší protialkoholní agitka „**O skleničku víc**“, kterou napsal Jiří Brdečka (později zodpovědný za „Limonádového Joea“), vypravil Trnka a režíroval Břetislav Pojar, ten, co pak vymyslel a spolupovedl i „Pojďte, pane, půjdeme si hrát“...

(Velmi se přimlouvám za to, abyste si vyšetřili dvacet minut a podívali se na tuhle maličkost obsahem nicotnou, ale formou strhující – málokterému hollywoodskému režisérovi akčňáků se dostává schopnosti natočit tak nápaditou a napínavou věc.)

K vypracování **čtvrté a poslední písemné úlohy** ale budete potřebovat bytelnější materiál.

Němec **Werner Herzog**, svéráz a drsoň, jinak podle mínění řady odborníků jeden z nejvýznamnějších a nejvlivnějších filmařů současnosti, už déle než půl století střídá hrané snímky s dokumentárními, přičemž se většinou zaměřuje na osud něčím výjimečného, okrajového jedince nebo společnosti.

Seznamte se s **jedním ze dvou** jeho reprezentativních dokumentů (nebo **dobrovolně s oběma**) – s raným „*Krajina tichá a temnoty*“ nebo relativně pozdním, divácky efektnějším a většinou z vás skoro určitě bližším „*Grizzly Man*“

– a **do 17.5.** mi pošlete **pár uvážlivých řádek**, stvořených na základě vašeho diváckého zážitku. Slohový postup, rozsah atd. si zvolte sami.

„Krajina ticha a temnoty“ (1971, dostupné na YouTube) je medailon jedné hluchoslepé staré paní z Bavor a několika stejně postižených lidí, kterým se zmíněná snaží kapku ulehčit život v titulním světě absolutní izolace a samoty. Pro empatického diváka/-ačku nezapomenutelné; poslední půlhodina, věnovaná vrozeně hluchoslepým (a muži, který se radši dotýká stromů než lidí) je srdceryvná. Okrajově, s důvěrou v lepší budoucnost režisér pojednává i téma místa handicapovaných ve výkonostní poválečné společnosti.

V „Grizzly Man“ (2005 – vyšlo i u nás na DVD s českými podtitulky) Herzog sestříhal, doplnil a (svou nezaměnitelnou, nám Čechům skvěle srozumitelnou angličtinou) okomentoval materiál natočený jistým Timothyem Treadwellem ve společnosti aljašských medvědů (a lišek). Celek je ojedinělým přírodním dokumentem a ještě ojedinělejším portrétem mezní varianty našince – člověka západního typu. Hlavní „hrdina“ (pro své blízké bez uvozovek) na jedné straně prožívá znechucení konzumním životem svých spoluobčanů, jejich měšťáckou prostředností a pokryteckým vztahem k přírodě, na straně druhé nevědomě, a tím neodvratelněji padá do pastí nastražených opovrhovanou kulturou, jako jsou kult úspěchu/celebrit a dětinská závislost na masmediálních obrazech světa. T.T. je milovník (asi by se mu víc líbilo slovo „milenec“) přírody a její samozvaný ochránce, a zároveň karikatura mediálních šoumenů, budujících svou popularitu na agresivním, demagogickém žvanění poslepovaném z nadsázek, frází a laciné sentimentality. V žádném okamžiku nevíme, nakolik to, co nám předvádí, hluboce prožívá, a nakolik se jen účelově pitvoří; nakonec beztak obojí splývá v jedno – v odstrašující i dojemnou pokřiveninu zralého a důstojného lidství.

Tímto prosím považujte zadávání úloh do konce školního roku za uzavřené. Máte na vypracování půldruhého měsíce s možností řídit se individuálním pracovním tempem. Kdo mi odpověď nepošle, nezbude mi nejspíš nic jiného než chápat to jako nesplnění úlohy – s přiměřeným klasifikačním důsledkem.

Nezmění-li se obecná situace, ozvu se ještě s nějakými texty (už bez úloh) nejdřív v půlce příštího měsíce.

S pozdravem „Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávisť – A TATI, KDY UŽ TO BUDE?“

FS